

nyckelpersoner i verksamheten, har på senare år visat en tendens att övergå i ett mer problematiskt beroende, där objektivitet i betydelsen intersubjektivitet, och balans, i betydelsen goda och mindre goda händelser, i framställningen av ett företags historia eller en personbiografi mer sätts ifråga, något som också lett till återkommande kritik mot forskningsfältet och dess forskare i allmänhet.

Bokens språk är mycket lättillgängligt och genomarbetat även om det förekommer en del upprepningar i olika artiklar, t.ex. med avseende på Gustaf Dahlén och AGA. Det begränsade omfånget har utslutit alla tänkbara utländska jämförelser, men avsaknaden av dessa blir inte alldeles tydlig mer än möjligen i kommentaren till dubbelskrivbordets innebörd för ett företags grundarmyt om det dubbla ledarskapet (s. 144). En ”partners desk” var ju i själva verket något vanligt förekommande i de tidiga internationella och även svenska kontorsrummen, inte bara i industrin utan även t.ex. i finansvärlden, och hade inte minst med omedelbar informationsdelning att göra.

Boken är relativt sparsamt illustrerad, men den är ändå säkert mycket lämpad också för den som är mer allmänt intresserad av historieskrivningen om företagen och entreprenörerna i vårt land. Den avslutas dessutom med en bibliografi i urval för den som önskar läsa vidare.

Anders Perlinge, Stockholm

De kyrkliga kulturarven. Aktuell forskning och pedagogisk utveckling. Emilie Karlsmo, Jakob Lindblad och Henrik Widmark (red.). Acta Universitatis Upsaliensis Arcus Sacri nr 1, Uppsala 2014. 350 s., ill. ISBN 978-91-554-8868-0.

Konstvetenskaplig forskning om de kyrkliga kulturarven i Sverige var temat för ett symposium vid Uppsala universitet 2011. En antologi med inlägg som presenterades vid detta symposium utgavs 2014 av ett nystartat *Forum för forskning kring de kyrkliga kulturarven* (förkortat FFKK) och i en ny skriftserie Acta Universitatis Upsaliensis Arcus Sacri. Trettio svenska författare och en norsk är representerade i antologin. De är verksamma vid universitet, högskolor och museer.

Huvudtemat i boken avser vad kyrkor och kyrkliga inventarier har spelat för roll inom konstvetenskap-

lig forskning och hur detta har förändrats över tid. Professor emerita Lena Johannesson har skrivit ett övergripande inledningskapitel om tidigare forskning. En viktig utgångspunkt i denna antologi är standardverket *Sveriges Kyrkor, Konsthistoriskt inventarium*. Det började utges 1912 när konsthistoria var ett nytt akademiskt ämne. De senaste bidragen i serien avser Uppsala domkyrka med sex volymer utgivna 2010 och Ölands medeltida kapell publicerade 2011.

Marie-Louise Franzén skriver om den omfattande samling, med cirka 4 200 föremål, som finns vid Statens historiska museum i Stockholm från tidig medeltid till in på 1900-talet. Här finns en stor forskningspotential. Cecilia Candréus granskar kyrkliga textilier som bevarats från medeltiden och framåt. Linda Fagerström beklagar att nyare modernistisk kyrkokonst under 1900-talet har behandlats med skepsis både av konsthistoriker och inom kyrkan. Denna konst har inte betraktats som en del av de kyrkliga kulturarven.

Catharina Nolin framhåller begravningsplatserna som en del av det kyrkliga kulturarvet och att det försumrats inom konstvetenskaplig forskning med undantag av Skogskyrkogården i Stockholm. Hon skriver: ”en breddning av forskningen rörande 1900-talets begravningsplatser som en del av vårt kulturarv är inte bara önskvärd, den är helt nödvändig” (s. 143).

Johan Örn argumenterar för att också efterkrigstidens kyrkliga nybyggen med nya funktioner inom församlinglivet utgör ett kulturarv även om de inte är skyddade av kulturminneslagen. Martin Åhrén diskuterar framtidens kulturarv och framhåller vikten av att ledningen för kyrkorna måste ha rätt och möjlighet att göra förändringar för att kyrkorna fortsatt skall kunna vara i bruk inom församlingarna. Detta är en viktig förutsättning för deras bevarande som kulturarv. Sådana nödvändiga förändringar kan innefatta inrättandet av toaletter, nya värmesystem och anordningar för handikappade.

Anne Elmén Berg vid Piteå museum pekar på betydelsen av att tillgängliggöra de kyrkliga kulturarven både i kyrkor och museer för en bredare allmänhet. Eftersom Sverige på senare år blivit alltmera mångreligiöst måste också nya religiösa byggnader och rum i form av moskéer osv. beaktas inom den konstvetenskapliga forskningen. Detta betonas av Uppsalaforskarna Emilie Karlsmo och Henrik Widmark.

Lena Liepe, verksam vid Oslo universitet, skriver ett avslutande kapitel (s. 315–343) om ”synen på den äldre kyrkliga konsten i går, i dag – och i morgon”.

Hon koncentrerar sig på den medeltida kyrkokonsten som är hennes specialområde. Hon betraktar denna konst ur fyra olika perspektiv: som kulturhistoriskt källmaterial, som konsthistoriskt analysobjekt, som objekt för estetisk uppskattning och som delar i ett kulturarv. Både forskningshistoria och utställningshistoria presenteras och analyseras. Framtiden diskuteras ur kulturarvsperspektiv, vilket enligt Lena Liepe har varit ett försummat fält tidigare.

I denna antologi får läsaren en bra bild av aktuella synsätt om kyrkliga kulturarv hos ett flertal konstvetenskapliga företrädare. Artiklarna är, med undantag av inlednings- och avslutningskapitlen, kortfattade. De kan ses som debattinlägg med både positiva och kritiska framtoningar. Ett så viktigt och aktuellt ämne som de kyrkliga kulturarven bör diskuteras vidare inom flera humanistiska discipliner med tanke på vad som skall skyddas inför framtiden och hur detta i praktiken skall ske. Själv är jag engagerad inom internationella nätverk om hur gravminnen skall dokumenteras, analyseras och skyddas på ett vettigt sätt inför framtiden.

Anders Gustavsson, Oslo/Henån

Maria Flinck: *Historiska trädgårdar. Att bevara ett föränderligt kulturarv*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 2013. 214 s., ill. ISBN 978-91-7331-597-5.

Trädgårdsantikvarien Maria Flincks nya praktiska bok om hur man konkret kan arbeta med historiska trädgårdar, parker och begravningsplatser för att säkra att deras kulturhistoriska värden bevaras, bygger på omkring trettio års erfarenhet. Boken riktar sig till alla som i arbete eller på annat sätt kommer i kontakt med skötseln av gröna kulturmiljöer – från tjänstemän på myndigheter, länsstyrelser, kommuner, stift, församlingar och museer, till företag som utreder, skriver vårdprogram och åtgärdsplaner, till trädgårdsmästarna som utför åtgärder och skötsel, till ägare och förvaltare och sist men inte minst till studenter som går utbildningar inom kulturmiljö och trädgård.

De gröna kulturmiljöerna är ett omfattande och viktigt kulturarv som ibland kan verka svårhanterligt eftersom det ställer andra krav på förvaltning och skötsel än andra kulturmiljöer. Det har länge funnits ett behov av en bra, lättillgänglig handledning som diskuterar problematiken och ger konkreta förslag kring hur man kan arbeta med och ta hand om dessa anläggningar

så att deras värden inte förvanskas eller förminsas.

Maria Flincks bok presenterar lättillgängligt en gemensam kunskapsgrund som alla inom området har nytta av. För den yrkesverksamme är detta en bok man bör läsa därför att den reder ut begrepp, definitioner, regelverk och tillämpning, praktiskt samlat på ett ställe och på ett sätt som verkligen kan underlätta det dagliga arbetet. För den som är ägare eller förvaltare av en kulturmiljö kan boken vara till hjälp t.ex. när kravspecifikationer skall skrivas och konsulter anlitas, och för studenten ger den, kompletterad med en fördjupad kunskap i trädgårdshistoria, en god grund för praktiskt arbete inom området grön kulturmiljövård.

I första kapitlet diskuterar Flinck förhållningssätt och synen på trädgårdar som kulturuttryck och kulturarv. Vad innebär det att betrakta trädgårdar som kulturuttryck och historiska trädgårdar som en del av kulturarvet? Hur definierar man vad en historisk trädgård är, och hur förhåller sig trädgårdskulturen till byggnadskultur och andra kulturformer? Vad innebär trädgårdens föränderlighet och hur kan den hanteras? Dessutom ges en kortfattad men innehållsrik redogörelse för forskningsläget när det gäller trädgårdar, och grundläggande begrepp och termer diskuteras, som t.ex. skillnaden mellan att restaurera och att rekonstruera.

Andra kapitlet tar upp lagar och överenskommelser samt hur lagstiftningen påverkar och kan användas för att skydda värdefulla trädgårdar. Om anläggningen omfattas av någon form av lagskydd är det viktigt att veta inte bara hur detta påverkar vad som är tillåtet att göra utan också möjligheterna att få bidrag till restaureringsåtgärder. I kapitlet behandlas allt från lagen om kulturminnen till internationella dokument och konventioner.

Från och med kapitel tre fokuserar boken på Vårdprogrammet som redskap för bevarande av historiska trädgårdar. Steg för steg behandlas vad ett vårdprogram behöver innehålla, och hur man samlar in och analyserar fakta om en trädgård för att kunna planera dess framtida skötsel. Flinck skriver i inledningen till tredje kapitlet:

För att bevara en trädgårds kulturhistoriska värden krävs kunnig skötsel av alla dess delar. För att trädgården skall förändras i önskad riktning måste det finnas ett tydligt mål för hur trädgården ska se ut, vad den ska innehålla och hur den kan användas. Ett vårdprogram ska innehålla de kunskaper om trädgårdens historia man behöver för att bedöma det